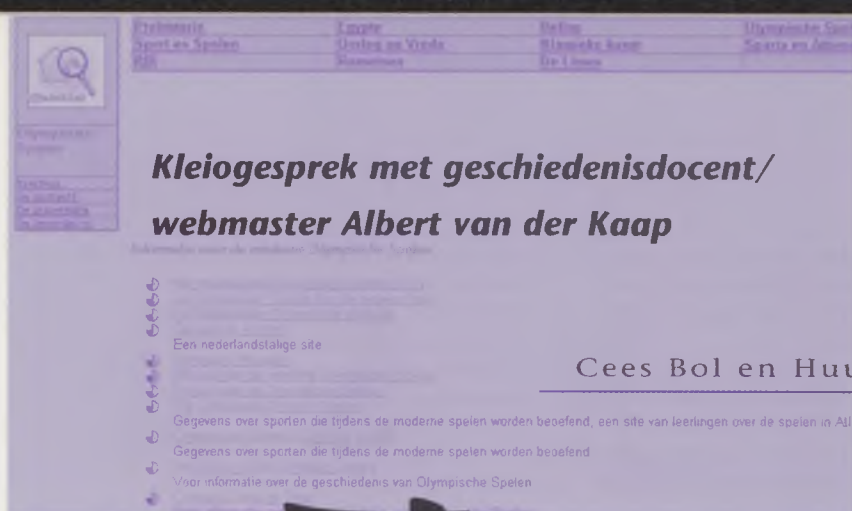

Kleio gesprek met geschiedenisdocent/ webmaster Albert van der Kaap

Cees Bol en Huub Oattes

Is er een digitale toekomst voor het geschiedenisonderwijs?

Op elke school in Nederland gebruiken geschiedenisdocenten (wel eens) digitale hulpmiddelen bij hun lessen. Een cd-rom met opdrachten of een opdracht met behulp van het Internet is niets bijzonders meer. Blijft het inzetten van ICT bij de lessen geschiedenis en staatsinrichting beperkt tot incidenteel gebruik of groeit ICT uit tot het voornaamste leermiddel?

Kleio-redacteurs Cees Bol en Huub Oattes spraken met Albert van der Kaap over moeilijkheden en mogelijkheden.

Albert van der Kaap werkt als leraar (drie dagen per week) op het Jacobus College in Enschede (www.jacobus.nl) en is daarnaast voor twee dagen per week werkzaam als medewerker bij de KPC-groep. Hij was mede-auteur van de staatsinrichting methodes *Publieke Tribune* (1986) en *Nederland in de steigers* (1994). Later was hij projectleider van de geschiedenismethode *Pharos*. Albert startte zijn onderwijs carrière op een school voor vbo-mavo-havo, maar met zijn academische opleiding kreeg hij snel het gevoel over de hoofden van de kinderen heen te praten. Deze situatie vond hij onprettig, maar het wekte wel zijn belangstelling voor de didactiek.

Kleio is vooral geïnteresseerd in de overgang van het papier naar het elektronische en digitale geschiedenis-materiaal.

Hoe heb je de stap naar het digitale les-materiaal gemaakt?

'In 1987 heb ik het programma *Politeia* gemaakt in Nivo-Taiga, een eenvoudige programmeertaal van de Universiteit Twente. Het bestond uit zo'n driehonderd multiple choice-vragen en een formatiespel. Daarvoor had je in die dagen nog een groot aantal 5"-diskettes nodig!

Hierna kwamen de cd-roms. Zelf maken is onbetaalbaar, want dat kost al gauw een bedrag tussen de één en tweeënhalf ton voor een professioneel product. Het alternatief is dat je een bestaande cd-rom gaat gebruiken, maar die zijn niet vaak geschikt voor het onderwijs, bijvoorbeeld omdat ze Engelstalig zijn. Er zijn ook Nederlandstalige cd-roms op de markt gebracht, maar daar heb ik zo wel wat kanttekingen bij.

Een product als *Het Binnenhof* is speciaal voor het onderwijs gemaakt, en ook

misschien wel bruikbaar maar het is de vraag of de vormgeving leerlingen zal aanspreken.

Het geschiedenisprogramma over de twintigste eeuw, *Retrospect*, is bruikbaar als naslagwerk, maar scoort didactisch weer een onvoldoende, omdat beeld en tekst in de mini-documentaires niet met elkaar corresponderen. Leerlingen vinden dit terecht verwarrend. Ditzelfde euvel zie je helaas ook bij veel Teleac/NOT-schooltv-programma's op cd-rom.

Verder stellen leerlingen hoge eisen aan cd-roms, want dat zijn ze gewend door alle gelikte games die ze kennen. Leerlingen hebben een modern verwachtingspatroon bij ICT, dus een conservatief programma (iets wat ook in een gedrukte versie kan verschijnen), wordt al snel niet gewaardeerd, omdat ze meer willen van dit medium. Ze willen flitsender en sneller kunnen werken.

Albert van der Kaap

Het is echt zonde om met een kleine beurs geld in een cd-rom project te steken.'

Van het digitale medium cd-rom is voor het geschiedenisonderwijs dus niet te veel te verwachten. Wat vind je van de mogelijkheden die het Internet te bieden heeft? 'Internet biedt natuurlijk ongelooflijk veel, ook historische, informatie. Het leent zich daarom met name voor een activerende didactiek, waarbij je dus expliciet gebruik maakt van de moge-

*In een curriculum voor
modern onderwijs mag
een cursus zoeken op
Internet niet ontbreken!*

lijkheden van Internet. Vanuit een vraag kun je leerlingen gericht laten zoeken. In een aantal praktische opdrachten die beschreven staan in de rubriek 'les-materiaal' van mijn site, wordt bijvoorbeeld gebruik gemaakt van de grote hoeveelheid propagandaposters die op Internet is te vinden.

In 'klassieke queestes' (<http://members.tripod.lycos.nl/Queestes2>) staat een aantal opdrachten, waarbij gebruik gemaakt moet worden van informatie over de klassieke oudheid.

Een voorbeeld om duidelijk te maken waarin de meerwaarde van Internet kan liggen is het volgende.

Prehistorie	Egypte	Hellas	Olympische Spelen
Sport en Spelen	Oorlog en Vrede	Klassieke kunst	Sparta en Athene
RIR	Romeinen	De Limes	

Olympische Spelen

inleiding

de hoofdvraag

de deelvragen

de bronnen

de beoordeling

SPELEN IN OLYMPIA docentenhandleiding

Ruim duizend jaar lang (van 776 v.Chr.-393 n.Chr.) werden in Olympia in de landstreek Elis om de vier jaar wedstrijden gehouden, die zijn uitgegroeid tot de bekendste sportgebeurtenis van de Oudheid. De oude Olympische Spelen hebben meer dan duizend jaar bestaan totdat de tot het Christelijk geloof bekeerde Romeinse keizer Theodosius ze als een 'heidense' instelling in 393 na Christus verbood. Het behalen van de eerste prijs was een geschenk van de goden. De Spelen waren voor de Grieken zeer belangrijk. Niets en niemand mocht het doorgaan ervan in de weg staan. Terwijl de moderne Olympische Spelen al drie maal - in 1916, 1940 en 1944 - wegens oorlog werden afgelast, zetten men in de Griekse oudheid ten tijde van de Spelen juist de oorlogen stop. De deelnemers en toeschouwers moesten immers veilig de vaak maanden durende heen- en terugreis kunnen volbrengen. Het houden van de Spelen in Elis had politieke voordelen. Elis was een klein, afgelegen district zonder veel politieke macht of militaire kracht. Er was weinig kans dat de grote roem die van de Spelen afstraalde, de macht van Elis zou vergroten.

Prehistorie	Egypte	Hellas	Olympische Spelen
Sport en Spelen	Oorlog en Vrede	Klassieke kunst	Sparta en Athene
RIR	Romeinen	De Limes	

Olympische Spelen

inleiding

de hoofdvraag

de deelvragen

de bronnen

de beoordeling

stap 1 De hoofdvraag

De hoofdvraag van het onderzoek luidt:

Wat zijn de voornaamste verschillen tussen de oude en de moderne olympische spelen?

stap 2 Uitwerken van de hoofdvraag of hypothese in deelvragen

De hoofdvraag valt uiteen in de volgende deelvragen:

1. Welke sporten werden er vroeger beoefend en welke tegenwoordig?
2. Welke prijzen werden er vroeger uitgereikt en welke tegenwoordig?
3. Wie mochten vroeger aan de spelen meedoen en wie tegenwoordig?
4. Welke kleding droeg men vroeger en nu?
5. Werden de spelen ten tijde van oorlog gehouden?
6. Welke rituelen waren er vroeger en welke tegenwoordig?
7. Waar werden de olympische spelen vroeger gehouden en waar tegenwoordig?
8. Hoe werden winnaars vroeger onthaald en hoe tegenwoordig?
9. Waren de deelnemers vroeger amateurs of beroeps en hoe zit dat tegenwoordig?

stap 3 kiezen van informatiebronnen

Op verschillende plaatsen kun je informatie vinden over zowel de oude als de moderne Olympische Spelen. In boeken en brochures, maar ook op:

stap 4 organiseren en plannen

In een boek zul je nooit meer dan een paar afbeeldingen tegelijk van Griekse vaasschilderingen aantreffen. Op Internet staan er zeer veel afbeeldingen van dergelijke vazen. In een opdracht voor het vak CKV heb ik leerlingen gevraagd deze vazen te rubriceren op basis van de informatie op Internet en er voor elke rubriek een paar te beschrijven. Op deze manier krijgen leerlingen een veel completer beeld van wat de Grieken op dergelijke vazen hebben afgebeeld, dan uit een boek mogelijk zou zijn. (Zie voor meer voorbeelden het artikel 'Internet in de brugklas' in de rubriek 'geschiedenis en ICT' op Histoforum: www.jacobus.nl)

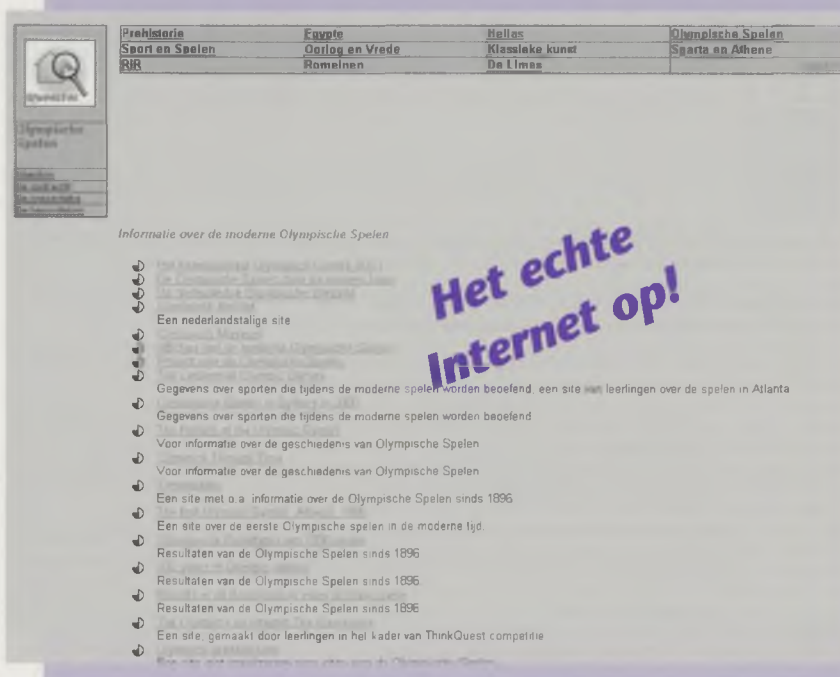
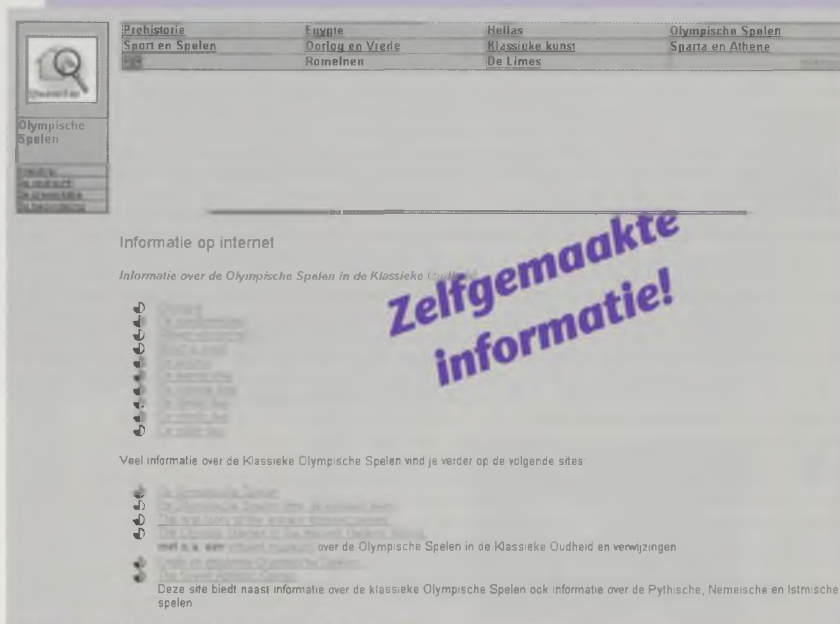
Ik steek zo'n tien tot vijftien uur per week in het onderhouden en uitbrei-

den van mijn site, die gehost wordt door mijn school.'

Valkuilen bij Internetgebruik

'Vooropgesteld dat je het Internet goed kunt inzetten, bijvoorbeeld voor het maken van praktische opdrachten, blijft het zoeken van informatie het grootste knelpunt.

Leerlingen kunnen vaak niet goed zoeken. Via een zoekmachine typen ze bijvoorbeeld één woord in, stel Vietnam. Als ze dan vervolgens 100.000 sites aangeboden krijgen waar Vietnam in voorkomt dan raken ze het spoor bijster. Zo eindeloos veel sites, van Vietnamese restaurants, aanbiedingen van on-line reisbureaus tot en met ... vul zelf maar in. Dat valt zwaar tegen.

Wat te doen? Na een kwartiertje bladeren en klikken lopen veel leerlingen volkomen vast.

Het is beslist nodig dat leerlingen met behulp van zoekstrategieën aan het werk gaan, om gericht, gestructureerder en effectiever te kunnen zoeken. Elk vertrekpunt van een Internet-sessie moet zijn: wat wil ik eigenlijk vinden? Je moet dus eerst voorwerk gedaan hebben in de vorm van het vooraf vastleggen van je onderwerp en bijbehorende deelvragen. Je moet weten waar na je op zoek bent en welke antwoorden je nodig hebt. Als je zelf de grenzen van je opdracht weet, kun je veel gericht zoeken en selecteren.

Ook de taal kan van belang zijn. Veel informatie op Internet is Engelstalig. Als

een leerling informatie zoekt moet hij zich dus afvragen of zijn kennis van de taal voldoende is om een artikel te kunnen gebruiken. Bovendien moet hij zich al van tevoren afvragen in welke taal hij een zoekwoord gaat opgeven. 'Calvijn' bijvoorbeeld leidt alleen naar Nederlandstalige sites. Wil je Engestalige sites in je onderzoek betrekken dan moet je Calvin intypen. In een curriculum voor modern onderwijs mag een cursus zoeken op Internet dus niet ontbreken!

Bruikbare informatie

Dan is er het didactische probleem. Internet is een prima bron van informatie om te gebruiken bij activerende werkvormen, maar hoe kun je een enorme berg aan informatie toeganke-

lijk maken voor de leerlingen? Hoe bepaal je de bruikbaarheid van het materiaal?

Ook is er natuurlijk nog het probleem van de betrouwbaarheid van de gevonden informatie. Wanneer is de informatie correct en verantwoord te gebruiken? Wanneer heb je te maken met hobbypagina's, 'foute' pagina's enzovoort. Bij veel voorkomend onderzoek naar aspecten van de Tweede Wereldoorlog kom je net zo makkelijk terecht bij overheidsinstellingen als het NIOD, die betrouwbare informatie geven, als bij hobbyisten die met 'alles over de Tweede Wereldoorlog' hun privé-kennis demonstreren, als bij sites van Holocaust-ontkenners of neo-nazi's in schaapskieren.

Houvast is enigszins te vinden in de extensie van het Internet-adres ...edu staat voor education, ...gov staat voor government/overheid. Ook krijg je een goede indruk als je erop let of de maker zijn naam en e-mailadres op de site zet en de datum van 'laatst bijgewerkt'.

Maar er is helaas geen keurmerk voor goede Internetsites voorhanden en daarnaast kunnen soms 'foute' sites ook bruikbaar zijn. Foute sites over Hitler kunnen toch veel bruikbare informatie (www.hitler.org en www.air-photo.com) bevatten.

Maar dan moet je wel van tevoren precies weten waarnaar je op zoek bent.'

Opdrachten met behulp van Internet

'Wat nu regelmatig gebeurt is dat er opdrachten door docenten gemaakt worden bij één door hem/haar geselecteerde site, waardoor je als het ware tekst en vragen combineert.

Dit is de meest elementaire vorm, maar het kan ook anders:

- Bedenk bij een onderwerp vijf vragen vooraf, waarbij een referentiekader noodzakelijk is.

- Bespreek de vragen met je partner (reflectie) om de kwaliteit van de vragen te testen.

- Daarna ga je via het Internet op zoek naar de antwoorden bij de vragen: indien de site geen antwoorden biedt, zoek je een andere site of je gaat je vraag herformuleren.

Een andere, meer gestructureerde, vorm is dat je informatie laat verzamelen van vijf vooraf door de docent geselecteerde sites, waarbij de leerlingen de (beeld)informatie moeten analyseren.'

Wat zijn je verwachtingen van de overheidsinspanningen ten aanzien van Kennisnet?

'Ook hier geldt dat de bruikbaarheid afhangt van de vraagstelling en de onderwijskundige behoefte. Er is nog geen didactiek of vakdidactiek ontwikkeld op het gebied van Internetgebruik. Het probleem lijkt mij voorlopig dat niet alle leerlingen over een computer beschikken en dat de ICT-infrastructuur voorlopig nog ontoereikend zal zijn om over te gaan tot een substantiële digitalisering van het onderwijs.

Bovendien: hoe gebruik je Internet? Zet je bestaande methodes op Internet, dan is er mijns inziens geen meerwaarde. Maar hoe dan wel? Er moet dus een soort Internet-didactiek worden ontwikkeld. Waarschijnlijk kun je die didactiek overigens niet los zien van algemene onderwijskundige ontwikkelingen. De vertellende docent heeft bijvoorbeeld niets aan Internet.

Een aspect waar je ook aandacht aan zou moeten besteden is de mogelijkheid van on-line toetsen (diagnostiserend of absolverend) en de mogelijkheid om met leerlingen te communiceren. Ik krijg bijvoorbeeld regelmatig per e-mail vragen van leerlingen. Het plaatsen van (praktische) opdrachten op Internet biedt de mogelijkheid om een opdracht snel bij te stellen als uit opmerkingen van leerlingen blijkt dat deze onduidelijk of onvolledig is.

Leerlingen kunnen de resultaten van hun onderzoek presenteren in de vorm van een Internetsite.

In dat verband moet je je de vraag stellen: wat moet ik als docent weten van de techniek? Je moet je afvragen wat je beoordeelt: alleen de inhoud, of ook de vormgeving? Internet is een communicatiemiddel. Laat je het dus meewegen of een leerling op zijn site goed met zijn bezoekers communiceert?

De strekking van een onlangs verschenen artikel in het vakbondsblad van de Aob was: grote educatieve uitgeverijen wachten met het maken van een digitale methode op educatieve websites die door leraren zelf zijn gemaakt. Wat vind jij daarvan?

'Iedereen zit op iedereen te wachten, maar de leraar heeft geen tijd! Voor educatieve uitgeverijen is er geen geld aan te verdienen, dus die zullen het initiatief vast niet nemen. De overheid zal moeten inspringen en de docenten die dit materiaal het beste kunnen ontwik-

kelen extra moeten betalen voor hun diensten. De overheid moet niet zoals altijd voor een dubbeltje op de eerste rang willen zitten!'

Hoe kunnen we de krachten bundelen inzake digitaal geschiedenisonderwijs? Is er een toekomst denkbaar met volledig digitaal onderwijs?

'Dat is een kip-ei discussie. Ik zie wel wat in laptop-onderwijs dat via educatieve sites aangeboden wordt, maar wie neemt het initiatief?

Alleen de overheid kan de impasse doorbreken: eerst docenten betalen voor het maken van websites en daarna ook het onderwijs laptop-gereed maken.

Maar dat valt niet mee. Een voorbeeld van niet functioneel besteed overheids-geld was de cd-rom *De Vrede van Munster*. De overheid stelde ter gelegenheid van de herdenking van de Vrede van Munster geld beschikbaar voor een onderwijsproject. Echter, de Vrede van Munster maakte geen deel uit van het doorsnee-curriculum, waardoor veel docenten het als een extra onderwerp in hun overvolle lessen zagen, en er dus maar niet aan begonnen. Tijd- en curriculumdruk maken extra uitstapjes in de stof haast niet mogelijk.

'Foute' sites kunnen soms ook bruikbaar zijn.

De meeste hogescholen moeten zichzelf bedruipen en zijn niet in voor dure financiële experimenten, waar overigens ook vrijwel niemand tijd voor heeft. Het zou wat kunnen zijn voor studenten. Die moeten in het kader van hun studie lesmateriaal ontwikkelen. Als zij dat zouden doen in de vorm van lessen met behulp van Internet en daarvoor sites zouden kunnen maken, dan zou het mes van twee kanten snijden. Studenten leren ICT te gebruiken en docenten kunnen de producten op Internet gebruiken in hun lessen. Een aardig format voor activerende werkvormen met gebruik van Internet vormen de WebQuests. Dit zijn onderzoeksgeoriënteerde opdrachten waarbij het Internet de voornaamste bron van informatie is. In Amerika wordt hier al veel mee gewerkt. Op Histoforum (ICT en geschiedenis) staat een artikel over WebQuests, waarin wordt uitgelegd aan welke eisen een WebQuest idealiter

De vraag vanuit het geschiedenisonderwijs moet het uitgangspunt zijn van Internet-gebruik. Het mag niet zo zijn dat het aanbod van Internetsites de inhoud van het geschiedenisonderwijs bepaalt.

zou moeten voldoen. Bij dat artikel staan ook links naar voorbeelden. Door mij gemaakte WebQuests (Queestes) zijn te vinden op <http://members.tripod.lycos.nl/Queestes2> en <http://members.tripod.lycos.nl/queestes>

Ten slotte: de leerstoel vakdidactiek

'De overheid stelt dat ICT een belangrijk didactisch middel van de toekomst is en deel moet uitmaken van de informatiemaatschappij. Maar dan zal de overheid toch echt meer geld moeten vrijmaken om een goede infrastructuur op te bouwen samen met de ontwikkeling van geschicht (webbased content) lesmateriaal. Wellicht zullen de educatieve uitgeverijen dan toch besluiten om grotere investeringen te gaan doen. Belangrijk wordt ook de aansluiting op het curriculum: het ICT-materiaal moet lesvervangend zijn in plaats van lesaanvullend, vanwege de tijd- en curriculumdruk. Daarnaast zal er een aparte ICT-didactiek ontwikkeld moeten worden. Wellicht dat de leerstoel vakdidactiek, die wordt bepleit in het rapport-De Rooy, hiertoe kan bijdragen.'